

Den europæiske nihilisme

AF FRIEDRICH NIETZSCHE

SLAGMARK #77
SIDER: 185-191

Lenzer Heide, den 10. juni 1887¹

1.

Hvilke *fordele* tilbød den kristne moral-hypotese?

- 1) den gav mennesket en absolut værdi i modsætning til dets ringhed og tilfældighed i strømmen af tilblivelse og forgåen.
- 2) den tjente Guds advokater, for så vidt den lod verden få karakter af *fuldkommenhed* på trods af lidelse og elendighed – medregnet hin ”frihed“ – elendigheden fremstod *meningsfuld*.
- 3) den frembringer en viden om absolutte værdier hos mennesket, og gav det dermed lige netop en *adækvat erkendelse* af det vigtigste.

Den forhindrede, at mennesket foragtede sig som menneske, at det tog parti imod livet, at det fortvivlede ved erkendelsen: den var et *opretholdelsesmiddel*; – in summa: moral var den store *modgift* mod den praktiske og teoretiske *nihilisme*.

2.

Men blandt de kræfter, som moralen opfostrede, var *sandfærdigheden*: denne vender sig endelig mod moralen, opdager dens *teleologi*, dens *interesserede* betragtning

– og nu virker *indsigten*, i denne lange, inkarnerede løgnagtighed, som man fortvivlet forsøger at lægge fra sig, netop som stimulans. Til nihilisme. Vi konstaterer behov hos os, plantet under den lange moral-interpretation, der nu fremstår for os som behov for det usande: på den anden side er det disse, som værdien synes at afhænge af, hvorved vi kan holde ud at leve. Denne antagonisme, *ikke* at værdsætte det, som vi erkender, og ikke længere at *måtte* værdsætte det, som vi gerne ville bilde os ind: – fører til en opløsningsproces.

3.

Givetvis har vi ikke længere så stort et behov for en modgift mod den *første* nihilisme: livet er ikke længere i den grad uvist, tilfældigt, meningsløst i vores Europa. En så uhyre *potensering* af menneskets *værdi*, af elendighedens værdi osv. er ikke så nødvendig nu, vi tåler en betydelig *reduktion* af disse værdier, vi kan indrømme megen meningsløshed og tilfældighed: menneskets opnåede magt tillader nu en *indskrænkning* af opdragelsesmidlerne, hvoraf den moralske interpretation var den stærkeste. ”Gud” er en alt for ekstrem hypotese.

4.

Men ekstreme positioner bliver ikke afløst af mere beskedne, men atter af ekstreme, blot *omvendte*. Og således er troen på naturens absolutte immoralitet, på formåls- og meningsløsheden den psykologisk nødvendige *affekt*, når troen på Gud og en essentiel moralsk orden ikke længere kan opretholdes. Nihilismen viser sig nu, ikke fordi ulysten til tilværelsen er større end før, men fordi man slet og ret er blevet mistroisk overfor en ”mening“ i elendigheden, ja i tilværelsen. Én interpretation gik til grunde; men fordi den gjaldt som den eneste interpretation, synes det, som om tilværelsen slet ingen mening har, som om alt er *omsonst*.

5.

At dette "omsonst!" er karakteren af vor nuværende nihilisme, må endnu påvises. Mistroen mod vor tidligere vurderinger intensiveres, indtil spørgsmålet melder sig: "er ikke alle "værdier" lokkemidler, hvormed komedien trækkes i langdrag, uden dog at komme nærmere en løsning?" *Varigheden*, med et "omsonst", uden mål og formål, er den mest lammende tanke, navnlig når man begriber, at man bliver fuppet, og dog er uden magt til ikke at lade sig fuppe.

6.

Lad os tænke denne tanke i sin forfærdeligste form: tilværelsen, sådan som den er, uden mening og mål, men uundgåeligt genkommende, uden en finale, ind i intetheden: "den evige genkomst".

Det er den mest ekstreme form af nihilismen: intetheden (det "meningsløse") evigt!

Buddhismens europæiske form: vor videns energi og kraften *tvinger* til en sådan tro. Det er den *videnskabeligste* af alle mulige hypoteser. Vi benægter ende-mål: havde tilværelsen et, så måtte det være nået.

7.

Da begriber man, at der her tilstræbes en modsætning til panteismen: thi "alt er fuldkomment, guddommeligt, evigt" tvinger *ligeledes til en tro på den "evige genkomst"*. Spørgsmål: har moralen også gjort denne panteistiske ja-indstilling til alle ting umulig? I grunden er jo kun den moralske Gud overvundet. Giver det mening at tænke sig en Gud "hinsides godt og ondt"? Ville en panteisme i denne forstand være mulig? Tager vi forestillingen om et formål ud af processen og bekræfter vi *trods dette* processen? – Dette ville være tilfældet, hvis noget i denne proces i hvert øjeblik ville nå til det samme – og altid det samme.

Spinoza vandt en sådan bekræftende indstilling, for så vidt hvert moment har en *logisk* nødvendighed: og han triumferede med sine logiske grundinstinkter over en *sådan* beskaffenhed af verden.

8.

Men hans tilfælde er blot et enkelt-tilfælde. *Ethvert grundkaraktertræk*, der ligger til grund for *enhver* hændelse, der udtrykker sig i enhver hændelse, måtte, hvis det af et individ blev opfattet som sit grundkaraktertræk, drive dette individ til triumferende at bifalde hvert øjeblik af den almindelige tilværelse. Det ville netop komme an på, om man oplever dette grundkaraktertræk hos sig selv som godt, værdifuldt, med lyst.

9.

Nu har *moralen* beskyttet livet mod fortvivlelse og springet ud i intet hos sådanne mennesker og stænder, der blev misbrugt og undertrykt af *mennesker*: thi afmagten overfor mennesker, *ikke* afmagten overfor naturen, fremkalder den mest desperate forbitrelse mod tilværelsen. *Moralen* har i det hele taget behandlet magthaverne, magtudøverne, ”herrerne“ som fjender, overfor hvilke den jævne mand må beskyttes, dvs. *først og fremmest indgydes mod, styrkes*. *Moralen* har følgelig på det dybeste lært at *hade* og *foragte*, hvad der er de herskendes grundkaraktertræk: *deres vilje til magt*. At afskaffe, nægte, undergrave denne moral: det ville være at forbinde den mest hadede drift med en *omvendt* følelse og vurdering. Hvis den lidende, undertrykte mistede troen på at have ret til sin foragt for viljen til magt, så ville han træde ind i en tilstand af håbløs desperation. Dette ville være tilfældet, hvis dette træk var essentielt ved livet, hvis det viste sig, at selv hin ”vilje til moral“, kun indeholdt denne ”vilje til magt“, at også dette had og denne foragt er endnu en magtvilje. Den undertrykte ville indse, at han står på *lige fod* med undertrykkeren og at han ingen *forret*, ingen *højere rang* har overfor denne.

10.

Snarere *omvendt!* Der gives intet ved livet, der har værdi, ud over graden af magt – forudsat netop, at livet selv er viljen til magt. *Moralen* beskyttede de *mislykkede* mod nihilisme, idet den gav *enhver* en uendelig værdi, en metafysisk værdi og ind-

satte dem i en orden, der ikke stemmer med den verdslige magt og rangorden: den lærte hengivelse, ydmyghed osv. *Forudsat at troen på denne moral går til grunde*, så ville de mislykkede ikke længere have deres trøst – og gå *til grunde*.

11.

At *gå-til-grunde* præsenterer sig som en *dømmen-sig-til-grunde*, som en instinktiv udvælgelse af det, der må ødelægge. Symptomer på denne de mislykkedes selvødelæggelse: selvvivisektionen, forgiftningen, beruselsen, romantik, frem for alt den instinktive tilskyndelse til handlinger, hvormed man gør de mægtige til *dødsfjender* (– på en måde selv at opdrætte sig sine bødler) *viljen til ødelæggelse* som et endnu dybere instinkts vilje, som selvødelæggelsens instinkt, som *viljen til intet*.

12.

Nihilisme som symptom på, at de mislykkede ikke mere har nogen trøst: at de ødelægger for at blive ødelagt, at de, løst fra moralen, ikke længere har en grund til at ”hengive sig” – at de stiller sig på det modsatte princip grund og også *selv vil magt*, idet de *tvinger* de mægtige til at være deres bødler. Dette er den europæiske form af buddhismen, at *benægte*, efter at al tilværelse har mistet sin ”mening“.

13.

”Nøden“ er ikke blevet større: tværtimod! ”Gud, moral, hengivelse“ var helbredelsesmidler overfor frygteligt dybe grader af elendighed: den *aktive nihilisme* optræder ved relativt meget gunstigere formede forhold. Allerede det, at moralen opfattes som overvundet, forudsætter en temmelig høj grad af åndelig kultur; og denne en relativ høj grad af vellevned. En vis åndelig træthed, der som følge af den lange kamp mellem filosofiske standpunkter har ført til en nærmest håbløs skepsis mod filosofi, kendetegner ligeledes den ingenlunde *lavere* stand af disse nihilister. Tænk på den situation, hvori Buddha trådte frem. Læren om den evige genkomst ville have *lærde* forudsætninger (som Buddhas lære havde, f.eks. kausalitetsbegrebet osv.).

14.

Hvad betyder ”mislykket”? Frem for alt *fysiologisk*: ikke mere politisk. Den *usunde*ste art menneske i Europa (i alle stænder) er grobund for denne nihilisme: den vil opfatte troen på den evige genkomst som en *forbandelse*, hvoraf berørt man ikke mere skyr nogen handling: ikke udslutte passivt, men *sørge for* at udslutte alt, der i denne grad er meningsløst og formålsløst: skønt det blot er en krampetrækning, en blind vrede ved indsigt, at alt var siden evigheder – også dette øjeblikks nihilisme og ødelæggelseslyst. – Værdien af *en sådan* krise er, at den *renser*, at den fører beslægtede elementer sammen, og lader dem fordærve ved hinanden, at den anviser mennesker med modsatrettede tænkemåder fælles opgaver – blandt disse også bringer de svage, de usikre frem i lyset og således giver anstød til *en kræfternes rangorden* ud fra sundhedens synspunkt: erkende befalende som befalende, adlydende som adlydende. Naturligvis hinsides alle bestående samfundsordninger.

15.

Hvem vil derved vise sig som de *stærkeste*? De mest mådeholdne, de som ikke har brug for nogen ekstreme trossætninger, de, som ikke bare indrømmer men elsker en god del tilfældighed, meningsløshed, de, som kan tænke sig mennesket med en betydelig begrænsning af dets værdi, uden derved at blive svage og små: de rigeste på sundhed, de, som er de fleste ulykker voksne og derfor ikke er så bange for ulykker – mennesker som *er sikre på deres magt*, og som repræsenterer menneskets *opnåede* kraft med bevidst stolthed.

16.

Hvorledes ville et sådant menneske tænke på den evige genkomst? –

Oversat af Martin Pasgaard-Westerman

NOTER

- 1 Teksten er oversat fra originaltekst efter Friedrich Nietzsche (1999): 5 [71] Der europäische Nihilismus. I G. Colli & M. Montinari (udg.), *Nachgelassene Fragmente Sommer 1886 - Herbst 1887: Bind 12. Sämtliche Werke – kritische Studienausgabe* (s. 211-217). Berlin: de Gruyter.